

La carta-encíclica del bisbe Sever de Menorca

Aquests paràgrafs, a manera de presentació, tenen com a propòsit donar a conèixer a un públic heterogeni una font documental que considerem valuosa per la història de les Illes Balears: la carta-encíclica del bisbe Sever de Menorca (Ca. 417 dc) que transcriurem íntegra segons la versió de Josep Amengual i Batle, la primera que es fa directament del text original al català. La importància que té aquesta documentació del s. Vè, és la d'esser sobretot un testimoni històricament fiable, que per primera vegada no tan sols al·ludeix a l'existència d'una comunitat jueva ben arrelada a Menorca, sinó que d'una manera exhaustiva ja plantetja un prematur conflicte religiós (cristianisme-judaisme) materialitzat en la violenta conversió en massa dels jueus maonesos.

L'encíclica de Sever, per més que coneguda i utilitzada per historiadors i erudits des del S. XVI, en què el Cardenal Cesare Baronio (1538-1607) la descobrí al Vaticà, no ha vist contestada la seva autenticitat d'una manera seriosa fins ben entrat el nostre segle. La tesi exposada l'any 1937 sobre el particular per Gabriel Seguí i Vidal (1), s'ha vist últimament reforçada per un article gairebé definitiu de Josep Amengual i Batle (2). Segons aquest darrer autor l'epístola del bisbe Sever quedaria provada, no només amb les cartes de Consenci recentment descobertes, pel Dr. Johannes Divjak, sinó també i de forma complementària amb l'anàlisi comparativa dels textos bíblics que conté.

Deixant de banda referències generals com la del cronista Joan Dameto («*Historia General del Reino de Mallorca*»), un dels primers autors que posà en entredit la legitimitat d'aquesta font documental fou el Dr. Antonio Roig i Rexart (1787), al qui succeïren en aquesta tasca els erudits maonesos Ramis i el Dr. Joan («*Historia Civil y política de Menorca*»).

Amb posterioritat a les tesis de Seguí i Vidal, cap als anys 1950, l'historiador Bernhard Blumenkranz va aportar una versió inèdita i, per què no dir-ho? prou suggestiva de l'autenticitat de l'encíclica (3). Aquesta versió li concedeix un valor històric sempre i quan se la situï dins el context de la Hispània del s. VIIè i no a l'illa de Menorca durant el s. Vè. Entre altres raons Blumenkranz adduïa essencialment el caràcter precoç de la conversió en massa dels jueus maonesos. Les argumentacions d'aquest autor, així com algunes de les noves aportacions de M. C. Díaz y Díaz (4), avui per avui han quedat contradites pel treball ja esmentat d'Amengual i Batle. No obstant això, la qüestió resta sobre la taula a l'espera de noves troballes que a la vista del material existent difícilment poden resultar sorprenents.

A nivells personals i malgrat les múltiples limitacions sobre la matèria, no podem deixar d'afirmar que les raons de tipus històric donades per Blumenkranz, no ens convenen senzillament perquè no entenem fins a quin punt s'ha de considerar prematura aquesta conversió en massa, sobretot quan amb anterioritat al s. Vè, l'antisemitisme religiós (conversions forçades, incendis de sinagogues, etc.) no només constituïa una pràctica habitual de l'església a altres indrets, sinó que dins el nostre propi context, el de les esglésies del Nord d'Àfrica, un Sant Pare com Sant Agustí, tan relacionat amb les Balears segons demostren les cartes de Consenci, a inicis del segle Vè i referint-se als jueus ja havia fet seu el passatge evangèlic de «obligau-los a entrar» (Lluc, 14, 23). Efectivament, alguns textos de Sant Agustí referits essencialment al Deicidi dels jueus, s'anirien convertint paulatinament en el bessó dels habituals sermons de Pasqua, que redundaven en els coneguts vilipen-

dis contra els jueus. Les persecucions com a principi de l'Església s'establiria aleshores a partir de textos agustinians com aquest: «Els jueus són espargits arreu de totes les nacions com a testimonis de llur pròpia iniquitat i de la nostra veritat». Si bé és cert com cita Amengual i Batle que S. Agustí al «*Contra mendacium*» no aprovava combatre el priscil·lianisme amb certs mitjans (5), també és verídic que aquest gran patriarca del cristianisme, sobretot a partir de l'any 408 dC. ja havia canviat de parer respecte al judaisme: «En altre època jo pensava que ningú havia d'esser obligat a unir-se a Crist. Que hauriem d'esgrimir la paraula i lluitar amb arguments. Però jo, ja no som d'aquesta opinió».

És en aquest sentit, el del conflicte religiós, quan la carta-encíclica de Sever cobra tot el valor de què parlàvem al principi d'aquesta presentació. El valor d'esser un testimoni històric imprescindible per entendre els possibles orígens de l'antisemitisme a les Illes Balears.

LEONARD MUNTANER

(1) La carta-encíclica del obispo Severo. Estudio crítico de su autenticidad e integridad con un bosquejo histórico del cristianismo balear anterior al siglo VIII. Tesis doctoral. Palma de Mallorca 1937, 206 ps.

(2) Noves fonts per a la història de les Balears dins el Baix Imperi. B.S.A.L. T. XXXVII n° 830-831. Palma de Mallorca 1979, ps. 99-111.

(3) Les auteurs chrétiens latins du moyen âge sur les juifs et le judaïsme. Paris-La Haye 1963, n. 105, ps. 106-110. Juifs et chrétiens dans le monde occidental (43-1096). Paris-La Haye, 1960 ps. 7 i 282-284.

(4) De Patrística española. Revista española de Teología. 17 (1957) 11-12.

(5) Op. cit. nota 2, pp. 105.